

A könyvtárközi kölcsönzés megnyitása a végfelhasználók számára Franciaországban

A Francia Közös Katalógus (*Catalogue Collectif de France = CCFr*) 2001-ben három országos szintű adatbázist tett hozzáférhetővé, amelyek együttesen mintegy 13-14 millió rekordot tartalmaznak. Az új Z39.50 interfész a világ bármely részén kereső felhasználó számára lehetővé teszi a francia könyvtárakban található dokumentumok (monográfiák, időszaki kiadványok, audio-, video- és multimédia dokumentumok) lelőhelyének meghatározását. Ehhez 2002. november elején csatlakozott a PIB dokumentumszolgáltató rendszer.*

Az eredmény értékeléséhez ismerni kell a francia könyvtárközi kölcsönzési rendszer sajátosságait: az egyetemi könyvtárak fontos szerepét a szolgáltatásban, és azt, hogy a közkönyvtárakban számos, a nemzeti kulturális örökség részét képező és ritka gyűjtemény található.

A könyvtárközi kölcsönzés áttekintése

Az 1999. évi statisztikák szerint Franciaországban kb. 1,8 millió könyvtárközi műveletet teljesítettek, ebből 1,35 millió volt a küldés, és 480 ezer a kérés. A szolgáltatást legfőképpen az egyetemi könyvtárak és a Tudományos és Műszaki Információs Intézet (Institut de l'information scientifique et technique = INIST) nyújtják, míg a közkönyvtárak részesedése mindössze 1%, a Francia Nemzeti Könyvtáré (Bibliothèque Nationale de France = BnF) 4% (1. táblázat). A 2000. évi statisztikák hasonló eredményekről számolnak be.

1. táblázat

A könyvtárközi kölcsönzés megoszlása 1999-ben

Szolgáltató	Küldés vagy másolatszolgáltatás	%	Kérés
INIST	700 000	53	
Egyetemi könyvtárak	570 000	42	462 000
Közkönyvtárak	19 000	1	17 000
BnF	60 000	4	
Összesen	1 349 000		479 000

A két legnagyobb szolgáltató közül az INIST évente kb. 700 ezer tudományos cikk másolatát küldi el a megrendelőknek, míg az egyetemi könyvtári hálózatban a cikkmásolatok teljesítése 80%-ot, az eredeti művek kölcsönzése pedig 20%-ot tesz ki.

Az egyetemi könyvtári hálózatban a könyvtárközi műveletekhez a saját fejlesztésű PebNet szoftvert használják, a szolgáltatás a hálózat közös katalógusára (Système universitaire de documentation = SUDOC) épül.

Az utóbbi években azonban csökkent a kérések száma, mivel az egyetemi könyvtárak a COUPERIN konzorcium keretében közösen fizetnek elő az elektronikus folyóiratokra. 2001-ben kb. 70 intézmény több mint 1700 természettudományos címre fizetett elő, és tett hozzáférhetővé a jogosult felhasználók számára. A konzorcium a társadalom- és humán tudományok folyóirataira való előfizetésekkel bővül.

A közkönyvtárakra csak kis rész jut a forgalomból: kb. 35 000 kérés évente. Ez a korábban említett specifikus gyűjteményekkel magyarázható, mivel csak néhány könyvtár rendelkezik a nem kölcsönözhető dokumentumokról másolatokat készítő berendezésekkel, vagy vesz igénybe magánvállalatot erre a célra. A kérések kis számának másik oka, hogy csak kevés könyvtárnak van interneten elérhető katalógusa: 2001-ben kb. 110 webhely volt hozzáférhető, s 24 könyvtárnak volt online kereshető katalógusa.

A Francia Nemzeti Könyvtár stratégiája

A BnF éppen tíz évvel ezelőtt kezdte meg a végfelhasználók kiszolgálását célul kitűző stratégia kidolgozását. Első lépésben 74 könyvtár kapcsolódott be a forrásmegosztásra épülő hálózatba.

*A francia Közös Könyvtári Katalógus egy újabb szolgáltatással bővítette kínálatát. A PIB (prêt inter-bibliothèques) olyan internet alapú dokumentumrendelő rendszer, amely lehetővé teszi a kulturális szférában dolgozó felhasználóknak, hogy a közös katalógusban szereplő dokumentumokhoz, vagy azok másolatához az általuk kiválasztott könyvtárban hozzájussanak. A kezdeményezésben önként jelentkező könyvtárak (felsőoktatási, köz- és szakkönyvtárak) vesznek részt egy kiterjedt hálózati kommunikációs és szállítói rendszer segítségével. Az ingyenesen használható szolgáltatás bevezetése miatt az egyes könyvtáraknak semmit sem kell majd változtatniuk, hiszen a kialakításnál figyelembe vették a különböző kölcsönzési, használati feltételeket, és arról pontosan tájékoztatják az olvasókat. Eddig már 151 kulturális intézmény jelezte, hogy szeretné használni az új szolgáltatást (http://www.ccf.fr/bnf/fr/mbcd_visu/actua10.htm).

Ugyanakkor döntés született arról, hogy a jövőben nem támogatnak egy könyvtárközi kölcsönzés céljait szolgáló országos kölcsönző központot, ehelyett országos szinten áttérnek az osztott dokumentumszolgáltatásra. Az országos közös katalógus, a CCFr létrehozása ennek a politikának az eredménye.

Az 1990-es években a dokumentumok hozzáférhetővé tételére indított digitalizálási program keretében nagy mennyiségű publikáció került a Gallica Digitális Könyvtárba. A felhasználók számára térítésmentesen érhető el 50 ezer kötet és 80 ezer kép, a BnF enciklopédikus gyűjteményének reprezentatív része. 2001-ben naponta átlagosan 3500 felhasználó kért 6500 dokumentumot, és töltött le ebből 3300-at.

A dokumentumszolgáltatás fejlesztése érdekében két részleg is támogatásban részesült. Az egyik a *másoló* szolgálat, amelyet bárki igénybe vehet, s a BnF teljes állományából kérhet másolatot. Itt is áttérnek a digitalizálásra, és az Ariel szoftver segítségével történő másolatküldésre. A tervek szerint 2004-re épül ki az elektronikus rendelést, fizetést és szolgáltatást lehetővé tevő, integrált szolgáltató rendszer. A másik a *dokumentumküldő* szolgálat, amelynek fő feladata a külföldi könyvtárközi kérések irányítása a különböző francia könyvtárakhoz. 2001-ben összesen 1500 kérés érkezett, ennek 88%-a külföldről. A teljesítési arány 70%-os volt. A forgalom tovább nőhet, ha a felhasználók a ritka és nehezen hozzáférhető dokumentumokat is meg fogják tudni találni.

A CCFr jellemzői

A CCFr keretében az egyetemi könyvtárak közös katalógusa (SUDOC), 55 közkönyvtár kulturális örökségi állományának retrospektív adatbázisa, és a BnF BN OPALE PLUS nevű online katalógusa vált elérhetővé. Egyelőre még nem kapcsolódtak a rendszerhez a közkönyvtárak kurrens állományát tartalmazó katalógusok, ezekben csak külön-külön lehet keresni, ha egyáltalán léteznek.

A CCFr-hez 2002 végén a keresési szolgáltatáshoz kapcsolódik a katalógusban megtalált dokumentumok megrendelése, a rendelés teljesítésének követése.

A CCFr néhány sajátossága:

- mivel a lehető legegyszerűbbre tervezték, nem mindenben felel meg az ISO ILL protokollnak;

- a hozzáférés egyetlen feltétele, hogy a felhasználónak legyen internetkapcsolata;
- bár a könyvtárközi szolgáltatás szabadon elérhető, mégis szükség volt néhány alapvető szabály beiktatására: a csak a BnF-ben található dokumentumokra vonatkozó megrendelések automatikusan a másoló szolgálathoz kerülnek, míg a külföldről vagy a végfelhasználóktól érkező kérések először a BnF dokumentumküldő szolgálatához mint közvetítőhöz.

Függelék

A *COUPERIN* konzorciumról bővebb információ a <http://www.couperin.org> címen található. 2002 májusában a konzorciumnak 112 tagja volt.

Online szolgáltatások a dokumentumok lelőhelyének azonosítására

Az egyetemi könyvtárak közös katalógusa: <http://www.sudoc.abes.fr>

Francia Közös Katalógus: <http://www.ccf.fr/bnf.fr>
Közkönyvtárak online katalógusainak jegyzéke:

- <http://www.abf.asso.fr/liens/catalogues-france/html#publiques>
- <http://www.portail.culture.fr/sdx/pic/culture/int/rubrique.xsp?id=c364>

Dokumentumküldő szolgálatok

Természettudományos és műszaki dokumentumok:

- http://www.inist.fr/index_en/php

Másolatok a BnF örökség gyűjteményeiből a másoló szolgálaton keresztül:

- http://www.bnf.fr/pages/accedocu/repro_pres.htm
- e-mail: reproduction@bnf.fr
- megrendelőlap: <http://www.bnf.fr/pages/accedocu/sfdd.htm>

Másolatok a BnF dokumentumküldő szolgálatán keresztül:

- e-mail: ill@bnf.fr
- megrendelőlap: <http://www.bnf.fr/pages/accedocu/sfdd.htm>

BnF Digitális Könyvtár

<http://gallica.bnf.fr>

/CREFF, Christelle: *Opening interlending services to end users: the Catalogue Collectif de France. = Interlending & Document Supply, 30. köt. 3. sz. 2002. p. 126–129./*

(Viszocsekné Péteri Éva)